

Bóna Judit (szerk.)

(Dis)fluencies in children's speech (Csárdás László)

AKADÉMIAI KIADÓ. BUDAPEST. 2021.

A beszéd folyamatossága kisgyermekkortól kamaszkorig

Az alkalmazott pszicholingvisztikai és fonetikai kutatások egyik legfontosabb iránya a gyermeknyelvkutatás, amelynek mind a hazai, mind a nemzetközi irodalma igen gazdag. A nyelvfejlődés azonban nem csupán a nyelvészet eszközeivel és elméleti keretrendszerében vizsgálható, illetve nem pusztán a pszicholingvisztika és a fonetika kutatóinak az érdeklődésére tart számot. A fejlődéslélektan, a pedagógia, a gyógypedagógia és a logopédia egyaránt felhasználja a gyermeknyelvi kutatások eredményeit, így ez a terület valóban interdiszciplinárisnak tekinthető, úgy a módszertani eszköztárát, mint a hasznosítási lehetőségeit tekintve.

A gyermekek nyelvhasználatának egyes sajátosságaiba nyújt betekintést a *(Dis)fluencies in children's speech* című tanulmánykötet. A mű Bóna Judit szerkesztésében jelent meg 2021-ben az Akadémiai Kiadó gondozásában. A kötet összesen kilenc angol nyelvű tanulmányt tartalmaz. A szerzők mindegyike az egyes tanulmányok által felölelt témakörök kiváló szakértője.

Az érintett témák igen változatosak, a kötetben található valamennyi tanulmány fókuszában azonban a gyermekek megakadásjelenségei állnak. A kutatások a megakadásjelenségek nyelvvelsajátításban és grammatikai fejlődésben betöltött szerepével; a gyermekek és a felnőttek nyelvhasználatában előforduló hezitációkkal és töltelésszókkal; egyes fonémák artikulációs és akusztikai megkülönböztetésével; kínai anyanyelvű, ép halló és gyengén halló gyermekek történetmesélésével; a tizenévesek spontán tanórai beszédében előforduló megakadásjelenségekkel; a gyermekek önmonitorozásával; az iskolások szünettartási jellegzetességeivel és a gyermekek megakadásjelenségeinek temporális aspektusaival foglalkoznak.

Ivana Didirková és munkatársai arra tesznek kísérletet, hogy meghatározzák a grammatikai komplexitás leírására alkalmazott mérőszámok azon paramétereit, amelyek a leginkább lehetővé teszik a grammatikai komplexitás megakadásjelenségekre gyakorolt hatásának az előjelzését. Kutatásukban összesen 3 mérőszámot vizsgálnak (MLU, ISC és a közlésenkénti átlagos igei előfordulás). Az eredményeik mindhárom mérőszám esetében megerősítik a grammatikai komplexitás és a megakadásjelenségek előfordulásának együttjárását (a megakadásjelenségek gyakoribb előfordulásához magasabb szintű grammatikai komplexitás társul). A legerősebb korrelációt a két tényező között az ISC esetében találták, és ez azt jelenti, hogy ez a mérőszám a legalkalmasabb a megakadásjelenségek előfordulásának az előrejelzésére.

Horváth Viktória és Krepsz Valéria 4, 6 és 10 évesek spontán beszédében elemezte a közlésegségek hosszának, a beszédtempónak, a szintaktikai komplexitásnak (DDS-érték) és az életkornak az összefüggéseit a hezitációk előfordulásának a tekintetében. Az eredmények alátámasztják, hogy a gyermekek a különböző életkorokban eltérő stratégiákat alkalmaznak a beszédben jelentkező diszharmóniák feloldására, és ez a spontán beszéd produkciós mintázatában is megjelenik.

A hezitációk és a töltelékszók előfordulását vizsgálta Gósy Mária 7 és 10 éves gyermekek, illetve fiatal felnőttek beszédében. A szerző megállapítja, hogy a hezitációk előfordulásának az aránya csökken, míg a töltelékszók előfordulásának az aránya növekszik az életkor előrehaladásával. Az adatok azt mutatják, hogy a vizsgált megakadásjelenség-típusok előfordulási mintázatának változása összefügg az életkori tényezővel: a töltelékszók arányának növekedését magyarázhatja az idősebbek jelentősebb nyelvi tapasztalata és beszédtervezési rutinja.

Grácsi Tekla Etelka és munkatársai a gyermekek beszédében előforduló /s/ és /ʃ/ hangok megkülönböztetésének a témakörében végzett longitudinális esettanulmányaikról számolnak be. Az eredményeik szerint, míg bizonyos különbségek kimutathatók voltak a gyermekek frikatíváiban az első adatfelvétel időpontjában, ezek a különbségek később eltűntek. Az adatfelvétel időpontjai között eltelt idő alatt a gyermekek beszédszervei, illetve az egymáshoz viszonyított helyzetük változott, és ennek következtében az artikuláció igazodott a megváltozott körülményekhez. Az angol nyelvvel ellentétben a ferdeség (*skewness*) és a csúcsosság (*kurtosis*) megkülönböztető funkcióját nem lehetett kimutatni, ami – például a japán és az angol nyelvre jellemző elsajátítási különbségekkel együtt – arra utal, hogy a nyelvspecifikus fonológiai kontrasztokat érdemes figyelembe venni a további nyelvek összehasonlítását megcélzó kutatásokban.

Yi-Fen Liu és Shu-Chuan Tseng kínai anyanyelvű, ép halló és nagyothalló gyermekek spontán narratíváit hasonlította össze különböző szempontok (például a szóhasználat, a lexikai komplexitás és az akusztikai-fonetikai mérőszámok) alapján. Kutatásuk felhívja a figyelmet arra, hogy bár célzott módszerek és verbális tréning segítségével a nagyothalló gyermekek beszédére jellemző elmaradások csökkenthetők, a hallássérülés számos – nyelvészetiileg leírható – szempontból befolyásolja a beszédprodukció minőségét. Az eredmények hozzájárulhatnak olyan eszközök kialakításához, amelyek hatékonyan alkalmazhatók a gyermekek beszédprodukciójának az elemzésében, illetve a produkciós elmaradások terápiás kezelésében.

A tizenévesek tanórai témaalapú narratíváiban előforduló megakadásjelenségeket vizsgálta Laczkó Mária hiánypótló kutatásában. A vizsgálat alátámasztotta a szerző hipotézisét, miszerint a témaalapú narratívák megakadásjelenségeinek a mintázata jelentősen eltér a spontán beszédben előforduló megakadásjelenségeiktől, különösen a bizonytalanságból adódó megakadások esetében. A vizsgált korosztály beszédprodukciójáról szóló szakirodalmi előzmények – különösen az iskolai környezetben elhangzó beszéddel foglalkozók – igen kis számúak a felnőttek és a kisgyermekek beszédével foglalkozó munkákhoz képest, így Laczkó kutatása nagymértékben segíti a pedagógiai gyakorlatok fejlődését.

Bóna Judit a különböző életkorú gyermekek (5 és 9 évesek) és felnőttek (20 évesek) beszédében előforduló önmonitorozási működéseket vizsgálta. Kutatásának középpontjában elsősorban a javítások

temporális aspektusai, illetve a különböző életkorú beszélők javítási stratégiái közötti eltérések állnak. Az eredmények adalékként szolgálnak a beszédprodukciós folyamat életkorspecifikus sajátosságainak a leírásához.

Vakula Tímea és Szennay Éva tanulmánya az óvodáskorú és az iskoláskorú gyermekek beszédtempóját és beszédben tartott szüneteit elemzi. Az adatokat két különböző beszédhelyzetben rögzítették (spontán beszéd és történet visszamondása). Az eredmények, bár nem mutatnak szignifikáns különbséget az egyes életkorok között a szünetek előfordulásában, a szünetek aránya az életkor előrehaladásával csökkenő tendenciát mutatott. Az idősebbek beszédprodukciója gyorsabbnak bizonyult az interjúszituációban, a történet visszamondására azonban a lineáris előrehaladás nem volt jellemző.

Jordanisz Ágnes és munkatársai az óvodáskorú gyermekek narratíváiban előforduló megakadásjelenségek temporális mintázatát vizsgálta. Kutatásukban a kísérleti személyeknek egy képsorozat alapján kellett ugyanazt a történetet kétszer elmesélniük: először önállóan, segítség nélkül, ezt követően pedig úgy, hogy a kísérletvezető az újbóli mesélést megelőzően értelmezte számukra a történetet. Az első és a második narratíva között a narratíva hosszában és az artikulációs tempóban mutatható ki különbség, viszont az adatok azt mutatják, hogy a kísérletvezető által felkínált narratívakeret segítette a gyermekek beszédprodukcióját, hiszen a mesélés hossza és (lexikai és mondatsintű) komplexitása megnőtt. A kutatás rávilágít az óvodások narratív képességeinek a megítélésére alkalmazható dinamikus módszer előnyeire.

A kötet színvonalas tanulmányokon keresztül mutatja be a gyermekek beszédprodukciójának, illetve megakadásjelenségeinek a sajátosságait. A témák diszciplináris, módszertani és életkori szempontból is igen változatosak: a fonetikai és a pszicholingvisztikai, a grammatikai és a lexikális megközelítés egyaránt helyet kap a munkákban; a beszélők tekintetében pedig a magyar és a kínai anyanyelvűektől kezdve az egészen fiatal gyermekeken, illetve a tizenéveseken keresztül a felnőtt beszélőig számos korosztályt vizsgálnak a szerzők. Éppen a témák, az alkalmazott módszertanok és a kutatási kérdések sokszínűsége miatt lehet releváns és hatékonyan felhasználható a tanulmánykötet a különböző területen dolgozó elméleti szakembereknek (fonetikusoknak, pszicholingvistáknak, gyermeknyelv-kutatóknak, kognitív nyelvészeknek), illetve a gyakorló szakembereknek (logopédusoknak, gyermekpszichológusoknak, magyartanároknak, beszédtanároknak, óvodapedagógusoknak) egyaránt.

Csárdás, László: The fluency of speech from early childhood to adolescents

Az írás szerzőjéről

Csárdás László Bence

doktori hallgató
Eötvös Loránd Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar, Budapest

laszlo.csardas[kukac]gmail.com